

ALEXA KÁROLY

„Emlékezetre méltó dolgok”

KOVÁCS ISTVÁN: A GYERMEKKOR TŰNDŐKLETE; GARACZI LÁSZLÓ: POMPÁSAN BUSZSOZUNK!

Ennek a beszámolóknak a címe nem az egyik vagy a másik itteni könyvből (könyvről) való: egy nagyon régi irományt, Rettegi György emlékiratát fejték meg vele egykoron kiadói. „...élményei az erdélyi társas életre korlátozódnak...” ilyen-olyan hagyomány és erkölcsi eszmény őrzője... „ábrázolásmódja anekdotikus, epikus betétei a szóbeli kiformalódás hatását mutatják...” stb. stb. – másolhatjuk ki a lexikonból. S kiírhatnánk majdnem ugyanezeket a minősítő fordulatokat másokról is, Cserei Mihályról, Bethlen Miklósról vagy Apor Péterről a régiségből, Kazinczyról, Kis Jánosról vagy Dérynérről évtizedekkel utóbb a múlt század elejéről, aztán oly sokakról a szabadságharc bukása után, az emigrációból vagy hazatérve, megörökítendő a dicső napokat és igazolván önmagukat, Jósika, Klapka, Táncsics, Perczel, Podmaniczky, Pulszky, Teleki, Degré, Jókai (valaki megszámlolta: 1848 és 1914 között 246 ilyesféle irat kínálja magát érdemlegesnek a nemzet emlékezetére), a *Sötét világ* (Tolnai Lajos) meg az *Egy sokat emlegetett házasság meztelen igazsága!* (Vajda Jánosné Bartos Róza), s bár a történelem kvietált közszereplői e században sem tétlenkednek a veszített háborúk után (ha szerencsésen túléltek a győztesek rapid be- és elszámoltatóit), a személyes visszatekintések mindinkább az esztétikai problémák felé is közelítik az olvasót, meddig a memoár, és honnan a regény: *Egy ember élete*, *Egy polgár vallomásai*, *Életeim*, *Puszták népe*, *Életem regénye*, *Süllyedő világ*, *Magam helyett*, *Fekete bojtár vallomásai*, *Ítélet nincs*, *Tücsökgzene*, *Anyám*, *Mért vijjog a saskeselyű?*, *Vadon nőtt gyöngyvirág*, *Anyám könnyű álmot ígér...* A címekben csupa ilyen szó – *vallomás*, *igazság*, *élet*, *világ*. Azaz: én meg az – általam emlékeztetőül megörökített – „dolgok”.

Kovács István és Garaczi László könyve a magyar írásbeliségnek ezt az oly sok stiláris meg erkölcsi értéket és oly sok gyászos meg felemelő történelmi emléket megörökítő szöveggyűjteményét bővíti. Az 1945-ben született költő és történész a „Korai önéletrajz” műfajmegjelöléssel bocsátotta az olvasó elé könyvét, az 1956-os születésű – minden különösebb rosszállás nélkül mondva – szövegtermelő pályatársnál a cím alatt „Egy leműr vallomásai 2.” szócsoporthoz olvasható, a kiadói fülszöveg viszont „regény”-nek állítja a művet. Mit sem tesz. Bár Garaczi László felszánt és nem éppen kisszámú értelmezői aligha fogják megtartóztatni magukat attól, hogy „műhelyeikben” késhegyre menő „diszkusziókat” ne folytassanak le az ún. „Esterházy utáni” epocha legjelesebbjének (*idézet vége*) kimódoltan avított műfaji öndefiníciójáról, az egyszerűség kedvéért beszéljünk erről is úgy, mint Kovács István könyvéről: két íróember elérkezettnek látta az időt arra, hogy gyermekkorára nyilvánosan visszaemlékezzenek.

Egyszer, egy anekdota szerint, valaki megkérte volna Kosztolányi Dezsőt, hogy közölne néhány fontos tény az életéről. Desiré nyugösen, de a tőle megszokott eleganciával valahai könyvecskéjére, az *Egy szegény kisgyermek panaszaira* emlékeztette a kíváncsiskodót, mondván, minden fontos dolog, ami vele történt, akkor történt, s ott le van írva. A gyermekkor felidézése a tárgya Kovács István és Garaczi László művének egyaránt, s ez azért rögzítendő mindenekelőtt, mert a tematikai kijelölés az emlékirat műfaján belül elhatárolódást jelent több „dologtól”. Nem szándékoznak pl. a szerzők *önigazolást* adni önnön történelmi tetteikről, ezért nem érdemes keresnünk írásaikban muníciót vagy gyúanyagot valamely történelmi vitakérdés tisztázásához. Nem akarnak *bivatásukról*, hivatástudatukról beszámolni, a pályakezdő társak okulása végett. A gyermekkor életleltárai akkor és attól izgalmasak, ha a mesélők önmaguk történetét, önmaguk és a világ „dolgainak” kapcsolatait úgy tudják bemutatni, mint a létezés elsajátításának egyszeri és megismételhetetlen módját, amely azonban mégis ismerős valamennyiünk számára, emlékeztető arról, hogy minket magunkat is miként próbált bekebelezni a felnőtt világ. A

felnőtt világ rendje. Hogyan tárta föl titkait, emelt tabukat, hitetett mézes szavakkal, vitt kelepcébe, készített fel a többi emberrel való együttélésre és a halálra. *Elsajátítás, megismerés, beavatás* – ennek szépségei és gyötrelmei, kudarcai és sikeresen megvívott kis ütközetei a saját sorsunkhoz adnak mintát. A jó emlékirat vallomás és tanúságtétel – a jó emlékirat mindig *önismereti lecke* is olvasójának. Hogy „igaz” történet-e a jó emlékirat, ahogy azt a régiek nem győzik lapról lapra fennszóval mondogatni? Ez a kérdés nyilván nemcsak az (amúgy ellenőrizhetetlen) tárgyi hitel kérdése, hanem sokkal inkább *az igazmondás látszatáé*, stíluskérdés és a kirajzolódó személyiség meggyőző valóságosságának kérdése. „A memoárirótól az olvasó azt várja – szokták idézni Maurois-tól –, hogy saját szempontja legyen.”

Az emlékirat, a személyes beszámoló a sorsról, azaz a „privát” vallomások sorstörténet persze az írásbeliségnek nagyon is a *belletrisztikához közeli* terepe, különösen a XX. században, s különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a lélektani tanulságokat hordozó szakaszok mellett a „dolgok” maguk, a világ dolgai és esetei „kistörténetek” formájában kérnek és kapnak helyet az ilyesféle művekben. Az alakítás szépírói technikái vagy a mesélés hagyományos-naiv módozatai mind-mind a „regényes” izgalom és teljesség zálogai. S ha a szerző feltűnő eréllyel csoportosítja a „tényeket”, szemmel látható tudatossággal törekszik sugalmazni lélektani, történelmi, szociális stb. „tartalmakat”, ha rögeszmésen igyekszik az érzékletes megjelenítésre, ha szinte ritmizálható a tempó az epizódok sorolódásakor vagy a leíró és meditatív szakaszok között, ha leplezetlen határozottsággal rak fel újabb és újabb vonásokat önmaga mitologizálódó arcképére, akkor valóban nehéz a fikciós epikától való elhatárolás. Nehéz ugyan, ám nyilván nem is kötelező. Az emlékiratok olvasása nemcsak esztétikai irányultságú és távlatú befogadás, hanem szociológiai, történelmi és pszichológiai is.

S még valamit említenünk kell, közeledvén Kovács István és Garaczi könyvéhez: az emlékiratok sajátos feszültségéhez a művek „időbelisége” is (szoros értelemben véve a szót) hozzájárul. Az *emlékiratok ideje* egyszerre a történelem és a történelem hiánya. Akkor írónak általában, amikor mintha állna az idő – nálunk az önmagát veszített régi és újabb Erdélyben, a Bach-korszak idején és után, a nagy háborúk elbukását, (ritkábban) megnyerését követően, a nemzet biológiai túléléséhez természetesen szükséges, mégis elviselhetetlen politikai paktumok idején, a „szent szövetségi” időkben, emigrációban, börtönben, halálra készülődve. A tárgy viszont ama „másik” idő: a história. „Igen csudálatosan kezd változni a világ, úgy hogy majd észre sem veheti az ember, mi formában leszen az világnak faciese nem sokára.” A régi jó Rettegi szavai ezek – a facies „ábrázat”-ot tett ekkortájt –, az idő áll, de a beszámolót író azzal tetszeleg magának, hogy ő mintha észlelné a változás előjeleit, talán mert – lévén történelmi tudata – a mindennapok apró moccanásai mintha a történelem mozgására emlékeztetnének. „Nem is tudhatni, mihez tartunk magunkat, mert ha ma egyképpen foly a dolog, holnap másképpen változik.” Valamennyiünk életvezetési dilemmája ez, a XVIII. század göcsörtös (de azért nem egészen retorizálatlan) „transsylvania” szövegével szólva, s kérdés, hogy adnak-e, s ha igen, miként, „példát”, azaz „tanácsokat” azok az írók, akik a közelmúlt emlékezetvesztő s ezért emlékeztetésre kényszerítő évtizedeit most a maguk sorsával élénk tárják.

Kovács István, a jeles költő, kitűnő polonista és történész immár elérkezettnek látta az időt, hogy élete első tíz esztendejéről számot adjon. *Most*, jóllehet az elbeszélés végén azt olvashatjuk, hogy *1972 óta* foglalkoztatja ennek a munkának az elvégzése. A szerző annak a „háborús” generációnak tagja, amelynek gyermekkorára a XX. századi magyar történelem egyik leginfernálisabb szakasza: 1945–1956. Nemcsak a történelmi tudat (ha van) ítélkezik így, hanem a korosztálynak a személyességet a históriával folyamatosan egybejátszó irodalma is. Gondoljunk szegény Simonffyra, Hajnóczyra és Balázs Józsefre, gondoljunk Bereményire, Nádasra, Czákóra, Petrire, Temesire, Kurucz Gyulára és még oly sokan másokra, megkülönböztetett módon a „Kilencekre”, akiknek egyike éppen Kovács István. Ennek a korosztálynak a háború utáni sztalinista nyomorúság és ’56 reményt keltő, ám pusztulással terhes napjai adják a történelmi élményt, a történelmi értelmezés lehetőségét viszont az, hogy nekik még van „testközeli” élményük a polgári Magyarországról, ismerték még követeit a békeidőknek, a XIX. század polgári mentalitásának. Ezeknek a gyerekeknek a nagyapái az első világháború katonái, anekdotázó sturmoló bakái vagy nehéz nagyanyai sóhajokkal megidézett hősi halottai voltak,

„Kifekszem a doberdói harctérre”, s tudjuk – *A gyermekkor tündöklete* is utal rá –, 1848–49 nagy hadvezére, Görgey az első világháborút is megéri.

Ez a korosztály akkor nyitja szemét a világra, amikor *el akarják venni tőle az időt*, hogy csak a jelen legyen, s valami bornírtan hazug jövő. Az idő elrablása azt jelentette ekkor, hogy a nemzet múltjának elvesztésével a családban élő egyén is kívül kerül minden biztonságot sugalló folyamatosságon. A családnak is hallgatnia kell a maga bensőséges történeteiről, el kell hallgatnia azt, ami miatt esetleg utólag is félnie kellene – marad a csönd és hazugság, csonkoltság és hamiskodás. A túlélés nyomorúságos praktikái, kirobbanó indulatok, önpusztító gesztusok. Mivel a gyereket nem mered úgy és arra nevelni, amire kellene, idomítanod kell, parancsokat osztogatni indoklás nélkül, azután minden ok nélkül magadhoz szorítanod némán. Ilyenné kopárodnának a legközvetlenebb családi kapcsolatok, ha az emberi viszonyok általában nem közvetítenék ekkor még szüntelen véletlenszerűséggel azt a világot, ahol volt tere és ideje a családnak, a kalandnak, az értelmes munkának, az igyekezetnek, az öregek szavának, a férfierénynek és asszonyi gyengédségnek, a szabadságnak, ahol és amikor *még volt idő*. A kor erőszakoskodó világmagyarázata és viselkedési kényszerei szüntelenül ellentéteződtek azzal, amit a múlt sugdosott: igenis van Isten, Magyarország nem mindig volt ilyen kicsi, nem föltétlenül kell atyaként tisztelni Rákosi pajtást. Mindenhol előbukkannak könyvek, Dickens és a *Winnetou*, a gyanús nevű Rákosi Viktor hazafias fiúkönyvei meg a Tolnai Világlapja.

Kovács István gyermekora különös és egyedi, mégis *jellegzetesen háború utáni*. Ha nem is teljesen szokványos az, hogy pl. a paraszti kötelmekkel szuverén módon szakító édesanyja – három hónapos házasság után özvegyen maradván – a maga erejéből próbál egzisztenciát teremteni, az a családi csonkulás, az a társadalmi réteg- és élettérváltás (a faluból a városba), ami a könyvben előttünk megmutatkozik, társadalmi méretű folyamatokat jelképez. S így a gyermekkori szocializáció legfontosabb mozzanatai is mind. Az idegenség és az otthonosság érzete és tudata állandóan egymást feszíti: az iskolában, a család életében, amely szervesül kusza, inkább esetekben és eseményekben, mint természetes folyamatosságban nyilvánul meg. Nincs apa, és nincsenek testvérek, távoli rokonok bukkannak elő szeszélyesen, életrázatok, és nem életminták, sorsok, amelyek csak mondatokkal vagy indulatokkal tudósítanak önmagukról.

Az író egyedi sors történetének izgalmas és különös színtere a budakeszi szanatórium, ahol édesanyja telefonkezelő, s ahova a kisfiú faluról kerül fel. Város ez, de hegyek és erdők is, főváros, de inkább táj és természet, különös, kényszeres emberi közösség, ám maga a sokszínűség. Ez a család potoló kisvilág televényes létével egyszerre közvetíti azt, ami a falakon kívül van, de – részben – meg is óv attól a rossztól, ami onnan sugárzik, s ami a kisgyerek számára olyan természetes, amíg ellenkező véleményeket nem tapasztal. Kovács István beszámolójának megragadó vonása az a mesterkéletlen tűnő modor, ahogy a világ különböző övezeteit összekapcsolja, ahogy megtartóztatja historikus önmagát attól, hogy a magyar történelem ekkori gyalázatáról több és más jellegű információt közöljön, mint amivel akkori gyermekori önmaga találkozhatott. Egy-egy film, egy-egy plakát, egy-egy iskolai eset, egy sötét autó elhúzó árnya éppen elég, hogy lássuk a hátteret, ami előtt egy kisfiú *emberré kezd válni*. Mert ez a lényeg, s ennek bemutatása a legnagyobb értéke a könyvnek. A szocializáció vagy a humanizálódás itt és ekkor még azt is jelenti, hogy volt mód megtanulni, mi a bűn, mi a hiedelem és mi a valóság, mikor kell alakoskodni, mennyire és mikor szabad, sőt kötelező hazudni, miért hasznos az anyai regula, és mikor elviselhetetlen, kötelezően lázadásra indító az iskolai, mi az igazi szegénység, milyen a normális mozgásteret az önzésnek... Mik azok a szavak? Hogyan lehet megismerni a világot a szavak megtanulása által? S egy szó, mondjuk a „katona”, hogyan is jelenthet egyszer hősiességet, bátorságot, hazaszeretetet, máskor vagy éppen ugyanakkor pusztulást, erőszakot, halálverejtéket és vért.

Klasszikus életrajzi beszámolóra törekedett szerzője, amikor gyermekora „tündökleteről” (és sötétségeiről) akart híradással szolgálni. A szöveg nyugodt ritmusa persze írói munka eredménye, nem az előtárt „dolgok” természetéből következik. Sikerül megvalósítani a csöndes időrendi menetet, úgy azonban, hogy a naptáriás részletezés helyett a motívumszerkezet közvetítse az idő múlását. Az epizódok rendje, de még inkább a közlésmód. A mű esztétikai hozadékának – amely meg-megemeli a

szociológiai-históriai elemek hatását – legfőbb tényezője az, hogy valami *egészen különleges személyiség szerzetű beszélőt* tudott konstruálni az író. Aki beszél, s aki, mint minden ilyesféle műben (legalábbis a múlt század közepe óta), kötelezően felteszi a kérdést – „ki vagyok én?” –, egyszerre birtokosa a naiv *gyermeki* tudatnak, egyszerre *felőtt* és ugyanakkor *költő*. A visszatekintő és a naiv elbeszélő, a szavak titkos jelentésével ismerkedő gyerek és a metaforák világrendező erejében bízó költő állandó egysége az, ami esztétikailag is magasrendű olvasmánnyá teszi azt, ami történelmi tanúskodás és erkölcsi lecke. S nyilván nem véletlen, hogy az utolsó tíz oldalon hatalmasan fölszárnyal a szöveg, az egyszerű tudathoz illeszkedő mondatformák és a lírai világszemléletnek megfelelően rövidre záródó képszerkezetek az 1956-os évbe fordulva annak adják át helyüket, aminek kell: a hömpölygő pátosznak, az izgalomnak és a felszabadultság mondatművevényének, a pusztulás tudatának és a feltámadás reménységének. A valóság a vízióknak, amelyek, vannak olyan történelmi napok, hitelesebb minden realitásnál. Egy kórházkerti személerakat, melyben aggasztó frivolsággal elegyedik élő és élettelen, a „gipszgödör”, az emberi csonkultságok emlékhelye, élő és élettelen „anyagok” – mondjuk: „dolgok”? – végállomása: ennek látványával fordulunk a könyv utolsó oldalára, s oda, ami '56 után következett.

S ebben az évben születik, innen kezd felnőni az az író, aki szintén megírta – újraképzelve és újrarájátszva – gyermekkorát, ám fogalma sem lehetett arról, hogy a téren focizás közben minő szerves anyagokkal gazdagított talajt fedett le betonnal-flaszterrel az ún. konszolidáció és „nemzeti megbékélés”. Aki a megelőző életrajzi könyv (*Mintha élnél*, „regény”, *Egy leműr vallomásai*, 1.) vége felé e mondattal jelez valamiféle identitásdilemmát: „Lenyúzom az ént.” Nagyon nehéz eldönteni, valószínűleg lehetetlen is, hogy Kovács István és Garaczi László azonos műfajú és témaválasztású könyvének különbségeit *elsősorban* a generációs eltérés vagy írói természetük (családi, alkati jellegzetességeik stb.) mássága indokolja. Más kor írói, ami azt jelenti (s ezért tanulságos az idősebb korosztálynak „átvennie” Garaczi önbeszámolóját), hogy itt, az 1956 után születetteknek válik *a történelembírány természetes létállapottá*. Olyan korosztály ez, amely körül már kihaltak azok, akik a múltba még emlékeztek, s arról beszélni is mertek. Nemcsak az első világháborúról szüntek meg a mesék, a második részesei is elmenőben, 1956-ot pedig jobb elfelejteni. Mindazonáltal talán eme – kismemzeti – amnézia, talán a korszellemnek valamilyen más és rejtettebb üzenete következtében *az irodalomnak a divatszintű értelme és jelentése* is radikálisan megváltozott. (Csak remélni lehet, hogy nem az irodalomé, hanem az irodalomból üzletet és politikai befolyást fabrikáló – bocsánat – ízlésterroristák fölfogásáé.) Garaczit „rendkívüli tehetség”-nek mondja első kötete fülszövegszerzője, ami éppen igaz is lehetett akkortájt (1985). Ha most nem tehetsége nagyságrendjén tűnődünk, hanem írásmódja természetén, talán helyénvaló jelezni, rajongó pályatársai miféle mondatokkal értelmezik szervezetlen, kulturális hordalékanyagokat sodró történettorzóit, indulathabarcákat: „a szöveg nem termel valóságokat”, „a szöveg valóságélménye egyfajta szekunder valóság”, „bármilyen jelenségeképződést azonnal elnyelnek a következő mondatok újabb képzetei és a szöveg strukturális jelentéshiánya”, nála valósul meg a történetmondás amaz új fajtája, „amelyben a történet (egyenesek szerint a mesék) artisztikus destrukciója útján válik nyilvánvalóvá”, „a szubjektum disszemináltsága és a jelentéskioltás minden hagyományos értelmezési szempontot felfüggeszt”...

Kaszálgathatnánk még tovább ezekben a zöldségekben, de az eddigieknek is csak annyi az értelme ideidézve, hogy lássuk, az, ami egy vélhetően jó szellemi képességű, tájékozott és stílusosan igényes írónál kényszerű, szomorúan vállalt korparancs, bizonyos iniciatívák hiányának következménye, azt a kortársi kritikának talán nem volna szabad azonnal kánonná nyilvánítania. Az új irodalom útjelző karóiként a földre ütögetni. Mindez lehet kényszer vagy kísérlet, divathóbort vagy játék, s nemcsak a java kortársak java munkái jelentik a rögtöni cáfolatot (nem-olvasók kedvéért: *egy Tar, egy Krasznahorkai, egy Bodor, egy... stb.*), a kételyt az érvényességet illetően, hanem gyakran éppen magának a szerzőnek az újabb könyvei. E sorok írójának meggyőződése (szerény olvasói benyomása), hogy Garaczi éppen azért fordult ehhez a minden író számára közel fekvő témához, mert itt *különösebb pályamódosító radikalizmus nélkül fel tudta függeszteni korábbi szövegtermelésének technikáit*, és nem kényszerült olyan formálási változatok alkalmazására, amelyek esetleg idegenek

tőle. Hogy itt valamiféle – kortársi értelmezőket megzavaró (csak egy pillanatra persze – rugalmas szakemberek ők) –, szóval valamiféle változás van történelmünkben, arra mi sem erősebb bizonyosság, mint a két „lemúr”-könyv alapvető szemléleti, tehát kompozíciós és világgépi különbsége. Az első munka (a szerző eddigi legterjedelmesebb műve) szabadon folyó, semmiféle komponáló rendeződésről nem valló írás: magánbeszéd, eseményrögzítés, fragmentalizáció. Itt a kisgyerek betegség-leltára, ott írói társasélet-beszámoló, egy helyütt családi esetek futó leírása és a napi (rendszerváltoztató) politika beszivárgása, másutt a tudatra ébresztő önkísérletezgetés, vad lirizálással átmosva. A legfontosabb, bár nem következetesen (se nem ironizálva, se nem tragikus hangfekvésben) érvényesülő szemléleti elem az *önreflexió*, ennek köszönhető a könyv valószínűleg legértékesebb vallomások mondata: „itt a katonaházban – olvassuk: a szülők fegyveres testületi alkalmazottak, aligha titkolható, melyik oldalon, az viszont igen, hogy miként kerültek oda, s munka gyanánt mivel is múltatták az időt – itt a katonaházban fejlődöttünk szép szál legény helyett vékonypénzű szemüveges libidópartizánná.” Emlékirat és napló nem túl meggyőző esztétikai hozadékú keverecse ez a könyv, a nagyon sokat mondó *Mintha élnél* cím ellenére.

Ennek a műfajilag összezaggyvált – azaz különböző szemléleti formák között választani nem tudó – írásműnek a folytatása ez a szabályos-egyéni formavízióról bizonyosságot tevő memoár, „gyermekregény”, a *Pompásan buszozunk!* Van kompozíciója: a több iskolai év eseményei egyetlen baljós következménnyel fenyegető csíny történetébe szövődnek bele. A tárgy nem más, se nem több, se nem kevesebb, mint az elemi iskola „sorsfordító” (ugyan... hatvanas évek és bármiféle fordulat, ugyan) ideje. A megállt idő megjelenítése, a hallgató idő szóra bírása. A siker vagy a kudarc aligha csak az írók múlik-múltott. Nincsenek már tanúk, akik vannak, azok, ha megszólalnak, s nem éppen a gyermeknevelés vagy a szabad idő eltöltése tárgyában, aligha tekinthetők a történelem hiteles felidézőinek... Se tanúk nincsenek, se a hely nem „definiálható”, ahonnan visszanezünk. Visszanez – ki? A család ugyan (darabszámra) teljes, de nem a nevelés és önnevelődés iskolája, az iskoláról jobb nem beszélni. (Pedig a szöveg zöme az iskoláról szól.)

Unalom, céltalanság, hülyülés, vadulás, butaság, önmagát hergelő „szex”, gonoszság – ilyesféle címszavakkal lenne leírható az a közeg, amely annak volna a kerete, hogy egy ambiciózus fiúgyerek tartalmazza jövőt képezelegessen benne magának. Ennek a lehetetlenségét bizonyítják azok az időbeli előrevillanások, amelyek terepe ugyanilyen lehetetlen, mint a gyermekkoré – drogos kavargás, a seregbeli elviselhetetlen otlét, valami külföldi ösztöndíj zűrzavaros és sivár képkecskái.

Szűk a gyerek mozgásteret, a pesti Belváros pár utcája határolja, körülbelül ott, ahol az Újépület északi fala húzódott hajdanában, amiről persze mit sem tudnak az arra ténfergők (ott lakók). Család tehát van ugyan, de mintha nem lenne, néha fenyegetők a szülők, de mindig figyelmetlenek, a tanárok zsigerből gyűlölik ezt a zibongó koszos bandát. S szűk a szellem tere is, nincsenek kulturális tradíciók, álmok, mesék, varázsszövegek.

Mi marad, amiről beszélni lehet? *A tárgyak maradnak.* Elképesztő az a bőség, amivel Garaczi a hatvanas évek „létező – kelet-európai” – szocializmusának tárgyiasult bunkóságát jellemzi. A bélyegek között a Vapcarov-sor..., „gömbtelefon”, ássák az aluljárót az Astoriánál, „télapóöntés HÉ-BO gipszkiöntővel”, „viszkóz szivaccsal lemosható fröccsöntött szatyor”, „sárga csikos múplüss puff telefonasztalkához”, „polisztirol hidegtál polietil kanállal, liofilizált csirkemell”... És ahogy Vico Torriánira meg Udo Jürgensre rásimul az Omega fényzuhataga meg Neményi Béla műbőr zakója a tévébe. Kutyáját sétáltató Rodolfo meg a Lignimpex. Istenem, a tikitaki! Nincsenek nevelő vagy legalább talányos könyvek. Ami van, az olyan, mint a „Gólya hozza?” – azonnali bizonyítást követelő nevelő célzatával... S van „a” Lemúr Miki. Ki ő, ez a láthatatlan, de nagyon is valós kisiskolás? A mi főszereplőnk alakmása? Persze, talán. Személyiség helyett önmitizálás. Történelmi résenlét helyett ironia, gyerek helyett, akinek az volna a dolga, hogy férfitársa nevelődjék, valami mitológiai-zoológiai keverék, *egy/a* lemúr, *amely/ami/aki* valaha ugyan a római ősök árnyát jelentette, ma viszont a félmajmok fajtagazdag társadalmát.

Fontos könyv, „svungos”, olvasmányos szöveg, leírás és jelöletlen idézetek (a kor frazeológiájából) szétválaszthatatlan elegye Garaczi új s bizonyára eddig legjobb, legemészthetőbb könyve. Jó is, dokumentum is.

Mit gondolna magában róla vajon, ha elolvasná, az a megnövekedett, megszakállasodott, nagyapai szerepet próbálgató hajdani kisfiú, aki a Budakeszi úton az iskolából hazafelé baktatva a fuvaros káromkodásán élvezkedett és borzongott, aki a lovait Sztáriknak és Kobának nevezte el ugyan, de ütlegetés közben gyakran az igazi nevükre fordult a szája: Te ilyen-olyan Lenin, Te, Sztalin, hogy a jó édes ruszki...? (*Kortárs, 1998; Jelenkor, 1998*)